Antero Nuotto
laamanni
Pirkanmaan käräjäoikeus

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

7.12.2022

Lakivaliokunnalle

Asia: VNS 13/2022 vp Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta

Resurssien varmistamista koskeva toimenpide-ehdotus 2 (s.58)

Valtiovarainministeriö on 3.11.2022 päivätyllä, myös tuomioistuimille saapuneella, kirjeellään VN/29665/2022 esittänyt, että digitalisaation, datatalouden ja julkisen hallinnon kehittämisen ministeriryhmä on päättänyt, että virastot ja laitokset toteuttavat toimitilojensa käyttöasteen mittaukset kuluvana syksynä. Kirjeen mukaan ”saadun tiedon pohjalta päätetään, miten tarpeettomista tiloista luovutaan. Kerättävä tieto palvelee myös valtion toimitilastrategian toimeenpanosuunnitelman tekemisessä”. Mittauksia tullaan tekemään esim. työhuoneisiin asennetuilla sensoreilla tai kävelymittauksilla, joissa käyttäjämäärät kirjataan Senaatti-kiinteistöjen valmiiksi laatimaan Exel-pohjaan.

Oikeusministeriön johdolla vedetyssä nyt käsiteltävänä olevassa valtioneuvoston oikeudenhoitoa koskevassa selonteossa jatketaan saman käsityksen viljelyä, että valtion toimitilastrategia koskisi riippumattomia tuomioistuimia. Käsitystä on pidettävä virheellisenä, ja siihen vihjaavat ilmaisut olisi poistettava.

Selonteon toimenpide-ehdotuksia käsittelevässä liitteessä 1 (s. 58 Oikeudenhoidon resurssien varmistaminen kohdassa 2) esitetään, että ”Oikeudenhoidon toimitilojen tulee olla toimintaa tukevia ja tiloja ja toimintaa kehitetään samanaikaisesti. Huolehditaan tilojen tehokkaasta käytöstä valtion toimitilastrategian mukaisesti. Toimitilamenojen rahoituksesta huolehditaan”.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on lausunnossaan EOAK/4542/2021 seikkaperäisesti arvostellut luonnosta valtion toimitilastrategiaksi erityisesti siitä, että se ei ota huomioon vallan kolmijakoa, jolle Suomen hallitusmuoto rakentuu (s.2). Yhteisen valtionhallinnon korostaminen on ongelmallista, koska valtionhallinto ei kaikilta osin toimi, eikä sen kuulukaan toimia yhtenäisesti (s.2). Lausunnon mukaan ”Tuomioistuinten riippumattoman aseman turvaamisen kannalta olisi mielestäni varminta todeta, että strategiaa ei ole tarkoitettu sovellettavaksi tuomioistuimiin – eikä luonnollisestikaan eduskuntaan” (s.8).

Pirkanmaan käräjäoikeus on lausunnossaan 12.8.2021, joka koski työryhmän ehdotusta valtion toimitilastrategiaksi (VN/2650/2021), korostanut, että tuomioistuimet käyttävät perustuslaissa määriteltyä muusta hallinnosta riippumatonta tuomiovaltaa, mistä johtuen linjauksissa tulisi paremmin ottaa huomioon niiden monimuotoiset tarpeet. Samoin se on 15.3.2021 antamassaan lausunnossa ehdotuksesta valtion kiinteistöstrategiaksi 2030 korostanut valtiovallan kolmijako-opin merkitystä ja sitä, että myös tuomioistuinten rakennuksien tulisi antaa selkeä signaali riippumattomuudesta. Toimitilastrategian linjauksen mukaan toimintoja ja tiloja kehitetään samanaikaisesti. Lausunnossamme olemme kritisoineet ajatusta. Olemme esittäneet, että valtion viranomaisten toimintoja kehitetään toiminnallisista tarpeista ja toimitilat muovataan tukemaan näitä kehitysratkaisuja. Ei niin, että tilat määrittäisivät toiminnalliset tarpeet.

Oikeudenhoidon resurssien varmistamista koskevan toimenpide-ehdotuksen 2 kohdan (s. 58) tulisi kuulua: Oikeudenhoidon toimitilojen tulee olla toimintaa tukevia. Toimitilamenojen rahoituksesta huolehditaan.

Selonteosta muuten

Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta antaa hyvän kokonaiskuvan oikeudenhoidon nykytilasta. Suurimmiksi ongelmiksi on lueteltu oikeusturvaa hakevien kannalta oikeusprosessien liian pitkä kesto, riita-asioiden oikeudenkäyntien kalleus ja kuluriski sekä oikeudenhoidon toteuttajien kannalta henkilöstömäärän riittämättömyys ja sähköisten työvälineitten keskeneräisyys. Oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaaminen ja tavoitteisiin pääseminen edellyttää pysyvää lisärahoitusta 90 miljoonaa euroa vuodessa.

Vaikka selonteko kuvaa riippumattomien tuomioistuinten asemaa ja toimintaa oikeusvaltiossa hyvinkin laajasti, se kuitenkin ratkaisuesityksissään ja johtopäätöksissään niputtaa tuomioistuinten yhteyteen hyvin erilaisia ja hyvin eri kokoisia oikeudenhoidon toimijoita, mikä on omiaan hämärtämään arviointia ja ennustettavuutta. Joissakin toimenpide-ehdotuksissa ei enää muisteta tuomioistuinten perustuslaillista riippumatonta asemaa, kuten edellä on todettu.

Esityksen mukaan oikeudenhoito edellyttää lähes 1200 henkilötyövuoden lisäystä vuoteen 2030. Tämä henkilöstö on ajateltu jaettavan kolmeen yhtä suureen osaan. Kolmasosa (400 htv) tulisi tuomioistuimille, syyttäjille ja oikeusapuun, niiden kesken jaettavaksi. Toinen kolmasosa tulisi rangaistusten täytäntöönpanoon ja viimeinen kolmannes muille oikeudenhoidon toimijoille. Se, paljonko henkilötyövuosia jäisi jaettavaksi yhtä tuomioistuinta kohden 37:stä, jää hämärään.

Liitteenä 1 olevat toimenpide-ehdotukset ovat moninaiset ja lähtökohtaisesti alussa kuvattua poikkeusta lukuun ottamatta hyväksyttäviä. Jotkin niistä on nähty ja selvitetty jo aiemmin, mutta ajan kulumisen vuoksi selvitykset on syytä päivittää. On helppo yhtyä selonteon näkemyksiin suurimmista ongelmista. Oikeusprosessien kesto tulisi saada lyhemmäksi. Riita-asioiden kalleuteen pitäisi päästä puuttumaan paremmin. Osaavaa ja motivoitunutta henkilökuntaa tulisi olla riittävästi ja sähköisten työvälineitten tulisi palvella ja helpottaa työntekoa. Tätä tavoiteltavaa kehitystä varten tarvitaan vakaat ja riittävät resurssit, jotka turvaavat mahdollisuuden keskittyä olennaiseen, oikeudenhoitoon.

Laamanni

Antero Nuotto
Pirkanmaan käräjäoikeus